

Gajdó Ágnes

„A VILÁG LÁTVÁNY”

Baka István emlékezete

Baka István föltámadt. Halála után élő költővé vált. Alakja és költészete körül olyan kultusz formálódik, amelyhez hasonlót József Attila kortársai tapasztalhattak. Visszaemlékezések születnek, tanulmányok jelennek meg lírájáról, prózájáról, publicisztikai írásairól. Emlékének őrzésére alapítványt hoztak létre, évente szavalóversenyt rendeznek tiszteletére, versei, műfordításai az interneten is olvashatók. Baka István halála után a Forrás, a Tiszatáj és az Új Dunatáj is külön lapszámot szentelt a költő emlékének. Móser Zoltán fotóművész megalkotta a költő élet(fénykép)regényét, amely képek és szavak szoros szövedéke. A közelmúltban jelent meg Bombitz Attila szerkesztésében *Az idő térképjelei* című posztumusz kötet, mely Baka István publicisztikai írásait tartalmazza. Fried István *Árnyak közt mulandó árny* címmel gyűjtötte egybe és adta ki a költő lírájáról szóló tanulmányait.

A *Búcsú barátaimtól* című kötetben nemcsak Baka István életművének egyes darabjai kaptak helyet, hanem vele készült interjúk, emlékének ajánlott versek, műveiről írt kritikák, tanulmányok, alakját idéző emlékfüzérek is. Füzi László nehez feladatára vállalkozott; éppen mert hatalmas anyagból válogathatott, szembe kellett néznie azzal, mi kerüljön be a kötetbe, mi hulljon ki a rostán. Úgy tűnik, vállalkozása sikerrel járt, hiszen *Az idő térképjelei*, a *Farkasok órája* és a *Csak a szavak* című fejezetben található írások átfogó képet adnak Baka István személyiségéről, életművéről.

Költőtársai idézik föl egy találkozásukat, beszélgetésüket. Szinte valamennyi írásban felbukkan „a cella”, a Kincskereső szerkesztőségi szobája, ahol Baka István napjainak nagy részét töltötte, ahol dolgozott, ahol barátaival találkozott. Nem is csak napjait élte itt... Szinte egész életét. „Az elfüggönyözött cellában. Annak mágikus gravitációjában, arcok emlékével átítatott és ritmikusan vibráló levegőjében, ahol a félhomály pamacsai zeneszóval és pipafüsttel keveredtek. Születő vesszorok és félálomi animulák keringtek a szelíd lámpafényben” – írja Szepesi Attila.

Zalán Tibor Baka jellemének pozitív és negatív vonásait emeli ki: „gyanakodó volt; üldözési mániája alakult ki; sértődött és igazságtalan volt; féltékeny volt; együtt érző volt; őszinte és bátor volt”. Gécz János 1975. X. 27. című írásában sze-

mélyes élményeit eleveníti fel, az első találkozást, a közös sétákat és teázásokat, sörözéseket, a szerkesztőségi létet. „Sokat tudott kérdezni és érdeklődni tanulmányaim természetrajzi ágáról, mindahhoz szerette volna, ha köze van, ami a hétköznapi élettel találkozik. Gombákkal, madarakkal, parkokban látható egzótákkal, helyi furcsaságokkal, ha találkozott, részletesen faggatott. [...] De az élőlényfajokról szinte semmit sem jegyzett meg, felismerni pedig már másnap sem tudta azokat.” Géczy szól Baka első kötetéről is, melynek dedikálásakor, a címben jelzett napon, a költő szellemesen javította a vétett tollhibát, „s szeret(et)ettel lett a hibás szóból”.

Baka István indulásáról és istenkereséséről szól Szigeti Lajos Sándor tanulmánya, melyben a szerző a négy cikusból és huszonegy versből álló *Tűzbe vetett evangélium* című kötetet vizsgálva megállapítja, hogy Baka szigorú költő, aki „nemcsak a kompozíciónak, de a nyelvnek és a formának is fontos szerepet tulajdonít”. Szigeti e nyíltan vállalt költői magatartás kapcsán Nagy László vallomását idézi: „A szó igaz hőse akarok lenni. [...] Kötelességem figyelni a szóra. Bánnom a szóval: odaadás és felelősség.” Baka István felelősséggel és odaadóan bánt a szóval és a formával is. Úgy vélte, hogy „verset írni elsősorban a formával és csak másodszorban a lélekkel való foglalkozás”.

Fried István a „minden szöveg valójában szövegközi” elvet tartja szem előtt, amikor a költő intertextuális eljárásaira igyekszik rávilágítani. A *Baka István betenkedő katonája* című tanulmányban olyan motívumot emel ki, amely a hagyományba könnyen beilleszthető: Hány János világirodalmi előzményeit vonultatja fel – Plautus *Miles gloriosus*-ától Don Quijotéig és Münchhausen báróig. „Baka István Hány Jánosa – korunk hőse, kortársunk, miként Don Quijote is az, aki nem tágít attól, hogy kell lennie valahol még egy nem rontott hitnek és világnak. Baka István Hányja ezt a hitet és ezt a világot beszéli el; e világa veryszerű, e világa a vers.”

Árpás Károly a *November angyalához* című Baka-kötet kapcsán jegyzi meg, hogy a szerzővel való személyes kapcsolat megnehezíti a kritikus dolgát. Kérdés, hogy lehet-e a személyiség vonzásától eltávolodva elfogultság nélkül írni. Nem az objektivitás jele, ha nem fogalmazunk kategorikusan, ha nem mondjuk ki egyértelműen a véleményünket. „Baka István – talán Pilinszky Jánoshoz hasonlóan – hosszú ideig hallgató költő volt” – írja Árpás. A *talán* szó bizonytalanságot sugall, nem elfogultatlanságot...

A kötetben kilenc, a költővel készült interjú található. Baka István, az ember, a művész áll előttünk. A műfaj természetéből adódóan a beszélgetések során Baka

nem bújik álarc mögé, nem visel maszkot, bár ő maga azt nyilatkozta Vecsernyés Imrének: „akkor vagyok a legszemélyesebb, amikor álarcot veszek föl”. Vall önmagáról, szülővárosáról, Szekszárdról, költészetéről és politikáról, a Kincskeresőről, rajongásairól, vágyairól, szorongásairól, a szabadságról, Istenről, a világról, a versről, a nyelv teremtő és megtartó erejéről: „...én a nyelv által ismerem föl a világ értelmét. Amit ebből elfogadok, azt meg is tudom mutatni. *Nekem a metafora maga a világ*. Olyan, mint egy mag, amit elvetünk. Aztán fa lesz belőle vagy búzalkalász. Aztán pedig a vers. Számomra a vers [...] olyan, mint egy fa. Mint egy táj. Nem szeretek verset elemezni, és ezért nem szeretek.”

Vörös István Baka válogatott kötetéről, Szőke Katalin a költő és a műfordító szerepcseréjéről, Szilágyi Márton Baka jelenéseiről, Bombitz Attila a Baka-tárcák-ról gondolkodott. Lengyel Balázs és N. Horváth Béla a *Döbling*, Grezsa Ferenc és Balassa Péter a *Szekszárdi mise*, Lator László az *Égtájak célkeresztjén*, Pór Judit a *Farkasok órája*, Lengyel András a *Sztyepan Pehotnij testamentuma*, Károlyi Csaba és Bánynai János a *November angyalához*, Bazsányi Sándor és Papp Ágnes Klára a *Tájkép fohással* című kötetéről írt, Ágoston Zoltán a recepcióról és kanonizációról értekezett. A kötetben szerepel Alexa Károly 1972-ben keletkezett, a pályakezdő költőt bemutató, Olasz Sándor *Az ifjú Baka*, Füzi László *A költő titkai*, Lászlóffy Aladár *Yorick, a Baka* című írása, és olvasható Baka István néhány verse, prózai írása is.

A *Búcsú barátaimtól* méltóképpen őrzi Baka István emlékét. A fényképek és a szövegek kiegészítik egymást, és híven állítják az olvasó elé a művészt, akire az „érzékletes” versek hatottak (Jeszenyin, Lorca és József Attila költeményei), akinek a zene szinte kábítószert volt, aki Istent a végzet és a létezés irracionálisának jelképeként fogta föl, aki az angyalokban hitt. Aki azt vallotta: „A költő legyen szerény, igyekezzen fontos dolgokat kimondani, de ne higgye azt, hogy népet vezet, de azt se képzelje, hogy banális élettényei fontosak lehetnek mások számára...”

A művészek sorsa részben a kritikusok kezében van. A lezárt életművet az alkotó halála után az értő és értetlen utódok szabadon értelmezhetik. A halott művész kiszolgáltatott, nem védheti magát, nem tiltakozhat. Nem legyinthet az elítélő vagy megrovó bírálatra, nem örülhet az elismerő, méltató kritikának. A költő utóéletét az irodalomtörténészek „élik”. Ez a mások által élt (utó)élet nem is olyan reménytelen, ha Veress Miklós paradoxonját igaznak ismerjük el: „A költőt csak az védi, hogy védtelen.” Baka István mint költő és író nem szorul védelemre. Művei önmagukért beszélnek. Aki nyitott szemmel és szívvel, érzékeny lélekkel közeledik feléjük, részesül az általa teremtett irodalmi csodában. (*Búcsú barátaimtól. Baka István emlékezete. Nap Kiadó, 2000.*)